“Молим се на Бога, спасителя на всички хора,
и за враговете си – нека Господ
човеколюбец да ги отклони от насилието над
православния ни народ;
да не рушат светите ни храмове и гробове,
да не убиват децата ни и да не прогонват народа ни,
а и те да приемат пътя
на покаянието, правдата и спасението.
Да кажем всички от все сърце: Господи, смили се!”

В един стар английски роман, чието заглавие не си спомням, едно момче, което вторият му баща безмилостно бие с колана, през цялото време се моли в себе си да не намрази своя мъчител. И аз през тази нощ, в хилендарската църква, правя същото, молейки се омразата да не обземе душата ми и да не я изпълни с отрова.

Признавам, обвинявах махалата, че ми е отнела родния град и език, но какво всъщност е махала – само една турска дума, която значи сокак, улица, градски квартал... И кои са жителите на сараевските махали – на тази дума, която досега използвах като метафора? Обикновени, бедни хора с обикновени професии. Онези, които столетия наред едва са свързвали двата края; обитатели на паянтови къщи, надвесили се като гроздове над града, стаички с пръстен под, бордеи, колиби и коптори. В тези квартали от едноетажни къщички, които като спрени водопади се изсипват към центъра на града, има много скрита красота. След като видял архитектурата им, прочутият строител Льо Корбюзие открил основните принципи на урбанизма: нито една къща не бива да закрива хоризонта на друга (право на изглед),

нито един прозорец не бива да гледа към чужд двор (право на лично спокойствие). Колкото и да бяха бедни по мое време тези сараевски махали, всички тези мънички къщурки винаги бяха безупречно белосани, а в миниатюрните градини растяха пъстри цветя и овощни дървета, чиито стъбла дополовина бяха варосани, а върху несръчно направените покриви от керемиди, гофрирана ламарина или черна хартия, растяха странни растения, наречени ‘пазикъщи’. Влизайки от време на време в тези къщички, чувствах дъха на тихото спокойствие и виждах излъсканите до съвършенство бедняшки съдове: ибрици с дълги чучури, менци, тепсии, сахани, тави и джезвета; подовете бяха покрити със скромни, но чисти килими и черджета, а на прозорците на някои къщи растеше дори и нежно лимоново дръвче в тенекия. През тази нощ виждам отново как прегърбените глави на семейства, занаятчии и дребни търговци, крачка по крачка, гледайки пред себе си, се изкачват от чаршията към Бабича-баща, Бистрик, Ковачи, Вратник или Иековац (скала, от която много нещастници се бяха хвърлили на пътя към Бент-баша), носейки под мишница като единствена плячка, изтръгната през този ден от града, току-що изпечен хляб или погача, уморени, загрижени, сякаш раменете им са притиснати от прекалено тежкия товар на живота в Сараево. И виждам хубавите им дъщери, възбудени от идването на нощта. “Има ли мъка като тази, когато вечер пада, когато махалите фенерите запалят...” Почукваха надолу по калдаръма с първите високи токчета, копнеейки за някакъв друг, подобър живот, който ще ги задържи долу, в града, а се връщаха в родните си колиби боси, с обувки в ръце, измамени и разочаровани. Виждам как шумни тълпи деца, босоноги и мърляви, се катерят през пролетта и берат череши-ашлами, а през зимата се спускат стремглаво надолу по заледените

стръмни сокаци на ‘лигури’ – примитивни малки шейни, подковани с излъскани обръчи от бъчви и покрити със заешка кожа. “Вардааа, каруца – кьорава кобила!” беше бойният им вик, когато се приземяваха на първия асфалт и се спираха в подножието на махалите. И така, години, десетилетия и векове наред, всички те гледаха под себе си, долу, омагьосания сив град от бетон, камък и държавна власт, от който идваше при тях самото зло. Махалите клечаха като големи ята от бели птици и имаха свой отделен език, който се различаваше от градския. Ако съм съгрешил спрямо него (защото той също така е и Твой език), прости ми, Господи – обзела ме е грозна страст.

Но кой тогава е виновен, че сме прогонени от своя град? Потомците на махалата – полуселяни, полуграждани, нито едното, нито другото, бързо забогатели, напращели от здраве побойници и насилници, които бяха довели древната нетърпимост между покрайнините и центъра до страшно нажежаване, от което избухна големият пожар, в който всичко изгоря.

А кой стои зад всичко това? Най-могъщите хора, които ръководят най-големите сили на света и отново градят Вавилонска кула – онези, които окупираха страната ми с белите си бронирани коли и танкове, небето й – със смъртоносни летателни апарати, а градовете – с наемници; онези, които желаят да издигнат върху нашите кости нов вавилонски супер-маркет, та за тази цел насъскват добрата стара махала срещу довчерашните й комшии.

“Сива мъгла над махалата се спусна”.